

Aleksić Anastasija
Đorđević Marija
Mikeš Grbić Milena
Nikolić Aleksandar
Paunović Jana
Radinović Jovana¹

KAKO ZAŠTITA IZBEGLICA NA UNIVERZALNOM PLANU MOŽE DA BUDE UNAPREĐENA UZIMAJUĆI U OBZIR ISKUSTVO ZAŠTITE NA AFRIČKOM KONTINENTU?

APSTRAKT

Konvencija Organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi (OAU Konvencija) doneta je 1969. godine sa ciljem da se dodatno reguliše status izbeglica na ovom kontinentu. S obzirom na to da je Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine donekle evrocentrična, tvorci OAU Konvencije su smatrali da bi donošenje jedne takve konvencije, sa akcentom na specifičnim problemima sa kojima se susreću afričke izbeglice, olakšalo i poboljšalo status izbeglica na ovom kontinentu. Cilj ovog istraživanja je da se, oslanjajući se na postojeću literaturu o izbeglicama, članke, izveštaje UN, kao i samu Konvenciju, prikaže da li se i na koji način primenjuje, te kako bi, u odnosu na nju, zaštita izbeglica na univerzalnom planu mogla biti unapređena. Istraživanje je pokazalo da, iako je u većem delu kontinenta zaštita izbeglica na zabrinjavajućem nivou, a OAU Konvencija gotovo da se ni ne primenjuje, neke afričke zemlje, iako se i same suočavaju sa siromaštvom, nedostatkom resursa, hrane i vode, praktikuju politiku „otvorenih vrata“. Shodno tome, evropske zemlje u kojima vlada mnogo bolji životni standard nego u afričkim zemljama, a koje sve više zatvaraju svoje granice, mogu da nauče dosta toga iz politike „otvorenih vrata” i drugih pozitivnih praksi pojedinih afričkih zemalja.

Ključne reči: Afrika, izbeglice, OAU Konvencija, zaštita, Konvencija o statusu izbeglica

---

¹ Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu: anastasijaanjaaleksic00@gmail.com, djordjevic.marija.998@gmail.com, mikesmilena@gmail.com, alexbgd@gmail.com, janapaunovic97@gmail.com, jovanaradinovicbg@gmail.com

UVOD

Afrički kontinent se početkom šezdesetih godina prethodnog veka suočavao sa velikim talasom dekolonizacije u okviru kog su se ljudi, usled borbi za nacionalno oslobođenje i nezavisnost, susretali sa raznim situacijama koje su ih prisiljavale da napuste svoje zemlje porekla i utočište traže negde drugde. Kako tim ljudima adekvatna zaštita nije bila predviđena nijednim međunarodnim instrumentom, Organizacija afričkog jedinstva odlučila je da međunarodnu konvenciju o statusu izbeglica iz 1951. godine i njen Protokol iz 1967. godine dopuni sopstvenom konvencijom koja bi regulisala izbegličke probleme svojstvene afričkom kontinentu. Kao rezultat svega toga 1969. godine nastala je Konvencija Organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi (OAU Konvencija).

Istraživali smo različite elemente vezane za ovu Konvenciju i upoređivali zaštitu dostupnu izbeglicama na afričkom kontinentu i na međunarodnom nivou kako bismo iz toga izvukli neke njene prednosti i mane. Nastojali smo da se fokusiramo na prednostima u cilju da pokažemo da li je njihova implementacija moguća i korisna za zaštitu izbeglica na međunarodnom nivou.

S obzirom na to da izbeglička kriza i dalje traje i da se situacija iz dana u dan menja, pored već postojećih članaka, knjiga i objavljenih izvora, u svrhe ovog istraživanja smo koristili i najnovije izvore sa interneta i novinske članke.

U delu o istorijskom kontekstu smo hronološki pisali o tome kako je došlo do donošenja Konvencije, šta su prednosti i mane i kakav je sam njen značaj. Prvo smo prikazali istorijski kontekst same Afrike, govorili o procesu dekolonizacije, sticanju nezavisnosti, ali i novonastalim problemima sa kojima su se države susrele. Zatim smo govorili o pravnom okviru OAU Konvencije, o tome kako je došlo do stvaranja Organizacije afričkog jedinstva, njenom sastavu i dostignućima. U trećem delu rada smo poredili OAU Konvenciju i Konvenciju o statusu izbeglica iz 1951. godine. Potrudili smo se da što je detaljnije moguće prikažemo sličnosti i razlike između ove dve konvencije i način na koji se one dopunjuju. U ovom delu smo predstavili i prednosti OAU Konvencije. Naredni deo istraživanja posvetili smo primerima praktične primene Konvencije u Africi. Poseban deo istraživanja posvetili smo specifičnostima severne Afrike i imajući u vidu da se taj deo kontinenta razlikuje od ostatka Afrike, želeli smo da istražimo da li se i kako OAU

Konvencija primenjuje u ovom delu kontinenta, imajući u vidu identitetske i kulturološke razlike. Poslednji deo našeg istraživanja smo posvetili pitanju da li se prednosti OAU Konvencije mogu primeniti na međunarodnom planu zaštite izbeglica.

Imajući u vidu da je tema zaštite izbeglica u Africi jako obimna, svesni smo ograničenja ovog rada, ali s obzirom na to da na srpskom jeziku ne postoji mnogo informacija na ovu temu, smatramo da ovo istraživanje može značajno da doprinese razumevanju ove kompleksne teme i može pomoći da razumemo kako se na međunarodnom planu može unaprediti zaštita izbeglica.

ISTORIJSKI KONTEKST

Sticanje nezavisnosti Egipta od Britanije 1922. podstaklo je ostale afričke zemlje da obnove borbu za oslobađanje od kolonijalnih vlasti koja će kulminirati nakon Drugog svetskog rata. Kako su tada poluge svetske moći prešle u ruke SAD i SSSR. ekonomskim oslabljenim i vojno iscrpljenim evropskim silama kolonije su postale samo teret nad kojim nemaju efektivnu kontrolu. Današnja mapa Afrike formirana je u nekoliko talasa dekolonizacije koja je trajala od sredine pedesetih pa do kraja Hladnog rata početkom devedesetih. Belgija i Britanije su mirno napuštale svoje kolonije nadajući se da će ih postepeno pretvoriti u saveznike. Francuska je težila da sačuva kolonijalne posede Francuskom unijom u okviru koje je autohtono stanovništvo kolonija dobilo veća politička prava, ali koja je kao krajnji cilj imala čvrsto sjedinjenu državu što se kosilo sa idejama nacionalnih pokreta. Kako centralističke reforme nisu uspele, zvanični Pariz je počeo da prihvata da je kraj imperijalnog carstva neizbežan.² Najviše otpora dekolonizaciji pružile su i Britanija i Francuske u delovima Afrike koje je nastanjivao veliki broj Evropljana i koji su uživali poseban status među njihovim kolonijama. Za Britaniju je to bila Kenija i Rodezija, a za Francusku Alžir. Portugal je isto represijom gušio pobune u svojim južnoafričkim kolonijama Angoli i Mozambiku kojima se put ka nezavisnosti otvorio tek 1974. posle sloma Salazarove fašističke diktature.

Zadržavanjem teritorijalnih granica iz kolonijalnog doba odmah po prvim oslobodilačkim poredama mnogi narodi su ostali van svoje matice još uvek pogrešno podeljeni i identifikovani

---

² P. Calvocoressi, *World politics since 1945-2000*, Pearson Longman, London 2001, 509

kao plemena.³ Etnički sukobi su izbili šezdesetih. Veliku istorijsku traumu predstavlja trogodišnji rat u Nigeriji koji je započeo 1967. kada je pleme Igba istočnu provinciju Bijafru proglasilo republikom. Stanje su dodatno komplikovali demografski bum i prirodne nepogode koji su bili jedni od glavnih faktora usporavanja Afrike na svetskom ekonomskom i privrednom koloseku.⁴ Nestabilnosti je doprinosa i rasprostranjen fenomen "slabih država" koje nisu mogle da izgrade kapacitete za adekvatno funkcionisanje društva. Njihove vlade karakterisalo je klijentelističko, patrimonijalističko i autoritarno upravljenje zbog čega su građanski ratovi bili česti.⁵ Takve okolnosti pogodovale su pojavi neoimperijalizma i povratku evropski zavojevača, naročito

Francuske kroz vojno i finansijsko pomaganje.⁶ Od krize u Kongu sa svojim političkim agendama prisutni su i SAD i SSSR narušavajući neutralnost koju su proklamovale članice Organizacija Afričkog Jedinstva.

Splet ovih različitih socijalnih nedaća proizveo je reku izbeglicu čiji se broj prema UNHCR sa 400.000 1964. popeo na milion krajem decenije.⁷ Egzodus Alžiraca u Tunis i Maroko tokom rata za nezavisnost 1954 - 1962. bio je prvi zapaženiji slučaj izbegništva na tlu savremene Afrike. Izbeglička populacija zatim je naglo porasla zbog nasilja Britanije i Portugala u južnoafričkom regionu. Ovde je Angola specifična u odnosu na Mozambik i Rodeziju jer se većina prognanih ljudi nikada nije vratilo svojim domovima. Nacionalistička bela stranka koja je vladala od 1948. Južnoafričkom Republikom podržavala je kolonijalne predstavnike susednih zemalja u obračunu sa pobunjenicima. Istovremeno, ona je u sklopu Aparthejda prinudno raseljavala crnačko stanovništvo o čemu postoji posebna statistika. Novi izvor izbeglica, pored dekolonizacije, otvorio se 1962-63. usled pogoršanja odnosa Tutsija i Hutija, dve najveće etničke grupe u Ruandi. Nasilni pokušaji severnog, muslimanskog Sudana da potpuno integriše hrišćanski jug u ratu od 1955. do 1972. takođe su uvećali crne brojke. U Čadu su uloge bile obrnute, Hrišćani sa juga nasledili su kolonijalnu vlast, dok su se muslimani sa severa time osetili ugroženo što će 1965. izazvati rat. Afričko, izbegličko iskustvo generisali su i politički konflikti poput onog u Kongu. Separatizam

---

³ A. R. Zolberg, A.Surhke, S. Aguayo, *Escape from violence : Conflict and Refugee crisis in the Developing World*, Oxford University Press , New York 1989,272.

⁴ J. Iliffe, *Africans: A History of a Continent*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, 250-267.

⁵ A. R. Zolberg, A.Surhke, S. Aguayo, 40.

⁶ D. Stojanović, *Radjanje Globalnog Sveta 1880-2015, Vanevropski svet u savremenom dobu, XX vek*, Beograd 2015, 372

⁷ A. R. Zolberg, A.Surhke, S. Aguayo, 39.

provincije Katange pokrenuo je začarani krug vojnih udara i smenjivanja autotarnih režima iz kojeg će Kongo 1965. izaći kao Zair.

Izbegličke kolone iz šezdesetih bile su samo nagoveštaj kriza koje će tek narednih decenija buknući i proširite se na rog Afrike. Već tada je bilo jasno da je Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. evrocetrična i da nije primenljiva na afričku situaciju. UNCHR u haotičnim prilikama nije mogao da ispita ima li ili nema osnovanog straha od progona čije je postojanje preduslov za dobijanje izbegličke zaštite. Privremeno rešenje je pronađeno u doktrini "dobrih usluga" koja je podrazumevala pružanje pomoći i licima koje nisu po definiciji izbeglice, ali to je bilo nedovoljno. OAU je zato 1969. donela sopstvenu konvenciju koja je više odražavala potrebe afričkog kontinenta.

USPOSTAVLJANJE PRAVNOG REŽIMA ZA DONOŠENJE KONVENCIJE AFRIČKOG
JEDINSTVA O SPECIFIČNIM ASPEKTIMA PROBLEMA SVOJSTVENIM IZBEGLICAMA
U AFRICI
(1969.)

Organizacija afričkog jedinstva

Organizacija afričkog jedinstva (OAU), osnovana je 25. maja 1963. godine. Njeno osnivanje predstavljalo je kulminacija niza raznolikih i dalekosežnih istorijskih i političkih trendova, kako na afričkom kontinentu tako i izvan njega. U maju 1963. godine, 32 predstavnika nezavisnih afričkih država okupila su se u Adis Abebi, Etiopiji, kako bi potpisala Povelju kojom se uspostavlja prva afrička kontinentalna institucija nakon sticanja nezavisnosti, Organizacija afričkog jedinstva (Organization of African Unity - OAU). OAU je bila manifestacija pan-afričke vizije za Afriku ujedinjenu, slobodnu, koja kontroliše svoju sudbinu, a to je pojačano Poveljom OAU u kojoj su osnivači priznali da su sloboda, jednakost, pravda i dostojanstvo ključni za ostvarenje legitimnih težnji afričkih naroda. Vodeća filozofija bila je filozofija panafrikanizma koja je bila usredsređena na afrički socijalizam i promovisala je afričko jedinstvo, zajedničke karakteristike i prakse afričkih

zajednica, te težnja za prihvatanjem afričke kulture i zajedničkog nasleđe.⁸ OAU je učinila značajne korake ka identifikovanju pitanja društveno-ekonomskog razvoja koja su potresla afrički kontinent. Nezavisnost je bila preduslov za sticanje statusa članstva u OAU, iako politika organizacije nije bila pravno obavezujuća za države članice.

Donošenje Afričke konvencije

Godine 1964. nekolicina afričkih zemalja uvidela je da se neke zemlje kao što su Uganda, Burundi i Tanzanija suočavaju sa velikim prilivom izbeglica, te da nailaze na poteškoće u pogledu njihovog prijema. Savet ministara OAU je tom prilikom imenovao Komisiju za probleme izbeglica u Africi, koja je napisala izveštaj o problemima izbeglica u navedenim zemljama koje je posetila. Nakon sagledavanja nalaza Komisije iz 1964. o problemima izbeglica u navedenim zemljama, Savet OAU je doneo rezoluciju kojom je, između ostalog, pozvao Afričku grupu pri Ujedinjenim nacijama uz pomoć azijskih i drugih zainteresovanih grupa da podnese rezoluciju Generalnoj skupštini UN kojom se poziva UNHCR da poveća pomoć koju pruža izbeglicama u Africi i takođe poziva Komisiju da izradi nacrt konvencije koja pokriva sve aspekte problema izbeglica u Africi i traži od generalnog administrativnog sekretara da prosledi nacrt konvencije državam članicama OAU radi njihovih komentara i zapažanja. 10. Septembra 1969. godine u Adis Abebi, Etiopiji, usvojena je konvencija organizacije Afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi. Očekivalo se da će Konvencija OAU o izbeglicama dopuniti Konvenciju UN o izbeglicama iz 1951. godine i da će biti posvećena regulisanju specifično afričkih aspekata izbegličkog problema. Usvajanje OAU konvencije o izbeglicama stoga bi se moglo protumačiti da znači da su afričke zemlje smatrale da Konvencija UN o izbeglicama iz 1951. nije u dovoljnoj meri rešila neke od jedinstvenih problema sa kojima su se suočavale izbeglice u Africi i afričkim zemljama u kojima su izbeglice. Stoga je OAU smatrala da je neophodno da se napravi konvencija koja bi se bavila tim problemima. Drugačije rečeno, afričke zemlje su bile ubeđene da Konvencija o izbeglicama iz 1951. nije osmišljena imajući na umu pristup specifičan za Afriku i da je stoga od manjeg značaja za probleme afričkih izbeglica. Jedan od ovih problema je bio masovni priliv

---

⁸South African History Online (Saho), Pan- Africanism, 2021, par. 1, dostupno na: <https://www.sahistory.org.za/article/pan-africanism>

izbeglica. Konvencija UN o izbeglicama iz 1951. nije bila osmišljena da se bavi problemom ljudi koji beže u velikom broju kao što je to često slučaj sa afričkim izbeglicama, već da se bavi pojedincima koji su progonjeni ili su imali osnovan strah da će ih proganjati njihove zemlje. Definicija Konvencije UN o izbeglicama iz 1951. godine ignorisala je jedinstvenu prirodu problema izbeglica, uključujući faktore koji primoravaju ljude da napuste svoje zemlje na afričkom kontinentu. Kada ljudi beže u velikom broju, veća je verovatnoća da će biti povezani sa mnogim problemima za razliku od onih koji beže pojedinačno, i otuda potreba za različitim pristupima za rešavanje različitih problema koji se pojavljuju. Neki od problema u vezi sa masovnim prilivom ljudi su to što oni postaju teret finansijskim resursima zemlje domaćina i mogu lako da se organizuju i formiraju pobunjeničku grupu da destabilizuju svoju zemlju porekla. To je jasno izrazila tanzanijska vlada dok se branila pred Afričkom komisijom u Association pour la sauvegarde de la paix au Burundi protiv Kenije, Ruande, Tanzanije, Ugande, Zaira i Zambije. To bi takođe moglo da objasni zašto Afrička povelja izričito zabranjuje tražiocima azila i izbeglicama da koriste svoje zemlje azila za angažovanje u subverzivnim aktivnostima protiv svojih zemalja porekla. Izbeglice takođe mogu biti izvor nesigurnosti za državljane koji žive u njihovoj blizini. OAU je bila odlučna da obezbedi da mere usvojene za regulisanje izbeglica u Africi budu osmišljene da poboljšaju uslove života izbeglica i da im pomogne da vode normalan život.

KONVENCIJA ORGANIZACIJE AFRIČKOG JEDINSTVA O SPECIFIČNIM ASPEKTIMA PROBLEMA SVOJSTVENIM IZBEGLICAMA U AFRICI (1969.)

Afrička konvencija već u svojoj preambuli prepoznaje značaj međunarodne konvencije o statusu izbeglica i njenog Protokola, naglašavajući da ona predstavlja glavni i univerzalni instrument za rešavanje izbegličkih pitanja, ali takođe ističe i značaj saradnje Organizacije afričkog jedinstva sa UNHCR-om u tom procesu. Ona tome čak posvećuje i zaseban član (član br. 8) u kome se izjašnjava o tome kako će svaka država članica saradivati sa UNHCR-om, i štaviše, da Konvencija predstavlja efektivni regionalni dodatak međunarodne konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine u Africi, a ne njenu alternativu.

Za razliku od Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine koja u svom glavnom delu ima 46 članova, OAU konvencija ih ima svega 15. Razlika u obimnosti konvencija leži u tome što Afrička

konvencija podrazumeva i priznaje sve članove obrađene u međunarodnoj konvenciji, pa stoga njihovo ponavljanje nije potrebno, a u svom tekstu ili prilagođava neke njene članove specifičnostima svog kontinenta ili uvodi neke nove koncepte koji predstavljaju neophodno sredstvo za dalje rešavanje izbegličkog pitanja.

Inovacije OAU konvencije

Međunarodna konvencija o statusu izbeglica u svom uvodu fokus stavlja na poteškoće sa kojima se države članice mogu susresti, jer iz prava na azil za te države proizilaze izuzetno teške obaveze i kako bi se sa njima nosile neophodna je saradnja na međunarodnom nivou. Sa druge strane, Afrička konvencija, pored toga što prepoznaje da bi ovo mogao biti značajan problem za države prijema, fokus u znatno dužem uvodu ipak stavlja na same izbeglice i na njihovu dobrobit. U skladu sa tim, ona kaže da je cilj Konvencije da se nađe način kako bi se muke i patnje izbeglica ublažile i kako bi se njima obezbedili bolji život i bolja budućnost. Ona takođe konstatuje da se njihovi problemi moraju rešavati na jedan kranje human način. Kao i prethodno spomenuta Konvencija, poziva se na Povelju Ujedinjenih nacija i na Opštu deklaraciju o pravima čoveka, kojima se prepoznaje princip da sva živa bića imaju prava da, bez razlike i diskriminacije, uživaju fundamentalna ljudska prava i slobode. U uvodu se ističe još jedna važna stvar, a to je da je izbegličko pitanje pre svega kontinentalno pitanje i da se svi problemi afričkog kontinenta moraju rešavati u duhu Povelje Organizacije afričkog jedinstva. Time se daje na značaju duhu samostalnosti koji je većina afričkih zemalja u tom periodu stekla i koji je predstavljao jedan od glavnih ciljeva Organizacije.

Prvi član je ujedno i jedan od najvažnijih članova same Konvencije. On pruža proširenu definiciju termina “izbeglice” koja je izložena u Konvenciji o statusu izbeglica. U stavu 1 se iznosi ta definicija, dok stav 2 unosi dodatno tumačenje “da se izbeglicom smatra svaka osoba koja je, usled spoljašnje agresije ili okupacije, prisustva strane sile ili dešavanja koja teško narušavaju javni red na delu ili celosti svoje zemlje porekla ili zemlje čije državljanstvo ima, prisiljena da napusti svoje uobičajeno mesto boravka kako bi našla utočište na nekom drugom mestu koje se nalazi van zemlje porekla ili zemlje čije državljanstvo ima”. Potreba za proširivanjem domena definicije ovog

termina svakako je proizišla iz talasa dekolonizacije i unutrašnjih nemira koji su usledili po njenom završetku. Ovako nadograđena definicija prepoznata je i na međunarodnom nivou i, iako nije naknadno inkorporisana u tekst Konvencije o statusu izbeglica, u praksi se primenjuje od strane UNHCR-a u domenu mekog prava. Ona je takođe inspirisala i definiciju predstavljenu u Kartagenskoj deklaraciji o izbeglicama iz 1984. godine, koja ju je još više obogatila dodavši da se izbeglicom smatra i onaj ko beži iz svoje države usled stanja opšteg nasilja, unutrašnjih agresija, kao i masovnog kršenja ljudskih prava.

Drugi član ove Konvencije je podjednako značajan kao i prvi. On se bavi pitanjem azila i detaljno izlaže jedan od najznačajnijih principa kada je reč o međunarodnom izbegličkom pravu, a to je *non-refoulement*. Pored toga, ovaj član sadrži nešto čega nema ni u jednoj drugoj konvenciji, a što danas svakako predstavlja najveći problem evropskog kontinenta u rešavanju izbegličkog pitanja. To je značaj podele odgovornosti među državama članicama. Stav 2 ovog člana kaže da “kada neka država ima poteškoća u davanju prava na azil izbeglicama, ona može da se obrati drugim državama članicama, ili direktno ili posredstvom Organizacije afričkog jedinstva. Ostale države članice će, u duhu afričke solidarnosti i međunarodne saradnje, preduzeti neophodne mere kako bi se smanjio teret koji nosi ta država prijema.” Ova podela odgovornosti među državama članicama je bez sumnje ono što treba međunarodnoj zajednici, prevashodno evropskom kontinentu. Sa jedne strane imamo države zapadne Evrope koje u sve većoj meri izražavaju svoje antimigrantske stavove i pokušavaju na sve moguće načine da se distanciraju od tog problema dok sav teret ostaje na zemljama istočne Evrope čiji su kapaciteti za rešavanje izbegličkih problema u potpunosti istrošeni, a sistem uveliko preopterećen. Treba napomenuti i da su na afričkom kontinentu to uglavnom zemlje koje imaju znatno manje resursa od Zapada, kako novčanih tako i drugih, pa je zbog toga teret sa kojima se one nose još veći. Sa druge strane, u poslednjih nekoliko godina svedočili smo potpisivanju mnogobrojnih memoranduma između zemalja zapadne Evrope i afričkih zemalja, čime se afrički izbeglički sistem dodatno opteretio. Primer za to je sporazum potpisan početkom ove godine između Velike Britanije i Ruande po kom će se svaka izbeglica koja ilegalno stupi na teritoriju Velike Britanije slati u Ruandu. Identičan sporazum potpisan je i između Italije i Libije 2017. godine, dok je 2020. godine obnovljen i shodno tome biće na snazi do kraja 2023. godine. U tom procesu nema nikakvih pravila, stoga se u Ruandi mogu naći izbeglice iz Avganistana ili Sirije, a u Libiji izbeglice iz Burundija, što potencijalno predstavlja problem za sebe. Štaviše, tretman koji izbeglice poslate iz Italije u Libiju doživljavaju je krajnje

nehuman i svakodnevno dolazi do kršenja fundamentalnih ljudskih prava, pa čak i mučenja, a neretko se ti ljudi nakon toga šalju natrag u svoje države porekla gde im preti opasnost od progona. Pored manjka resursa, u obzir treba uzeti i činjenicu da su afričke zemlje koje primaju veliki broj izbeglica teritorijalno jako male, a da je stopa nataliteta u njima izuzetno visoka, iz čega se može zaključiti da su one već uveliko prenaseljene i da je slanje izbeglica iz Evrope u Afriku jedna velika greška.

Čak i treći član ove Konvencije uvodi neku novinu, a to je zabrana bilo kakve subverzivne aktivnosti⁹. Već u uvodu Konvencije se spominje značaj razlikovanja izbeglica koje nastoje da sebi obezbede normalan i spokojan život od onih koji iz svoje zemlje beže isključivo kako bi spolja izazvali rušenje njenog poretka. Konvencija teži da ove druge obeshrabri u cilju očuvanja nacionalne bezbednosti i javnog reda, kao i očuvanja bezbednosti na nivou celog kontinenta, ali i u cilju pružanja efikasnije zaštite ljudima kojima je ona zaista potrebna. Član 3 ističe da svaka izbeglica ima određene obaveze prema državi u kojoj traži utočište i da mora da poštuje mere i zakone koji su u njoj na snazi.

Poslednja inovacija ove Konvencije leži u članu 5 koji se tiče dobrovoljne repatrijacije. Ona je prepoznata kao opcija u međunarodnoj konvenciji o statusu izbeglica (npr. u članu 1 kada definiše situacije u kojima nestaje potreba za primenjivanjem Konvencije), ali se ona ni u jednom članu detaljno ne obrađuje. Član 5 Afričke konvencije pre svega naglašava da do repatrijacije ne može doći protiv volje same izbeglice, već isključivo dobrovoljno. On detaljno definiše uslove u kojima će se osoba vratiti u zemlju porekla, a to je saradnja između zemlje prijema i zemlje porekla kako bi se osobi obezbedio bezbedan povratak. Zemlja porekla je takođe u obavezi da joj olakša reintegraciju u društvo i da joj da sva prava i privilegije koje daje svim svojim državljanima, uključujući i obaveze. Ta osoba iznad svega ne sme da bude sankcionisana na bilo koji način zbog toga što je napustila zemlju i njoj mora da bude garantovan normalan i spokojan život bez straha da će biti kažnjena ili progonjena. Ukoliko postoji bilo kakav rizik da ti uslovi ne budu ispunjeni,

---

⁹ Subverzivne aktivnosti su one aktivnosti koje za cilj imaju uništenje neke države i/ili radikalnu promenu njenog političkog poretka (npr. rušenje neke vlasti ili režima). Ovi motivi ne moraju biti isključivo politički, mogu se odnositi i na opšti moral, religiju ili vodeće kulturne norme u nekom društvu. Subverzivnim aktivnostima se smatra bilo koja aktivnost koja bi mogla da izazove tenziju i netrepeljivost između država članica, a pogotovo kada je u te aktivnosti umešana i upotreba sile, oružja ili stvaranja medijskog pritiska i širenja neosnovane propagande.

izbeglica ne sme da bude vraćena u zemlju porekla sve dok ti uslovi ne budu bili ispoštovani, a njoj zagarantovana potpuna bezbednost.

Prednosti Afričke konvencije

Neke od prednosti afričke konvencije (Konvencije iz 1969) već smo nagovestili u prethodnom poglavlju gde smo je uporedili sa međunarodnom.

Konvencija iz 1969. nastala je gotovo dvadeset godina nakon Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. To je bio dovoljno dug period da se, sa jedne strane, sagleda primena prethodne Konvencije i situacija izbeglica u Evropi, a sa druge, da se potonja prilagodi izazovima sa kojima se suočavao afrički kontinent.

Već na samom početku, u članu 1, vidimo promenu u definiciji pojma izbeglice. U Konvenciji iz 1969. ta je definicija dosta šira i olakšava onima koji su doživeli progon da ostvare svoja prava. Član 1 tako pruža dve različite definicije: jednu identičnu Konvenciji iz 1951, i drugu jedinstvenu. Upravo tu drugu definiciju vidimo kao prednost koju bismo želeli da istaknemo.

Konvencija iz 1951. definiše izbeglicu kao osobu koja ima opravdan strah od progona na osnovu rase, vere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja. Pritom, odnosi se na isključivo na ratove vođene do 1. januara 1951. Konvencija iz 1969. u potpunosti briše ovaj rok i odnosi se na sve ratove pre i nakon svog usvajanja.

Ono što je ključno u definiciji pojma izbeglice iz 1969. jeste to da se on primenjuje na svaku osobu koja je prinuđena da napusti mesto boravka kako bi potražila utočište, bilo zbog spoljne agresije, okupacije, strane dominacije ili događaja koji ozbiljno narušavaju javni red u zemlji (ili jednom njenom delu) porekla ili državljanstva.

Ovde se, dakle, ukazuje jedna šira slika i prevashodno humani odnos prema osobama u progonu. Konvencija iz 1969. omogućava daleko većem broju ljudi da status izbeglice zatraži i, što je najvažnije, ostvari.

Ova jedinstvena definicija uvodi objektivne kriterijume za određivanje statusa izbeglog lica zasnovane na uslovima koji preovlađuju u zemlji porekla, a pritom ne zahteva ni elemente namernosti ni diskriminacije svojstvene definiciji Konvencije iz 1951.

Član 1 takođe uključuje paragrafe o prestanku i ukidanju izbegličkog statusa.

Svi paragrafi ovog člana blisko prate Konvenciju iz 1951, ali tu su i tri dodatka. Dodatne klauzule predviđaju da će Konvencija prestati da se primenjuje na svaku izbeglu osobu koja je „počinila ozbiljan nepolitički zločin van svoje zemlje utočišta nakon što je primljena u tu zemlju kao izbeglica“ ili je „ozbiljno prekršila“ njene odredbe, svrhu ili ciljeve.

Konvencija iz 1969, kao i njena prethodnica, davanje azila ostavlja kao diskreciono pravo svake države. Ona je, pak, i ovde otišla korak dalje u poboljšavanju pomoći azilantima. Ona nalaže da će države članice „uložiti sve moguće napore u skladu sa svojim odgovarajućim zakonima da prime izbegla lica i obezbediti naseljavanje onih koja, iz osnovanih razloga, ne mogu ili ne žele da se vrate u svoju zemlju porekla ili državljanstva". Konvencija karakteriše davanje azila kao „mirni i humanitarni čin“ koji „nijedna država članica neće smatrati neprijateljskim aktom“. Klauzula, pak, kojom se države ohrabruju da azil daju preporučljive je prirode i izričito je ograničena pozivanjem na domaće zakonodavstvo.

Veću prednost u odnosu na međunarodnu konvenciju vidimo u odredbi o zabrani proterivanja. Ona je u skladu sa Deklaracijom UN o teritorijalnom azilu, koja nalaže da države članice ne smeju podvrgnuti nijedno lice merama kao što su odbijanje na granici, povratak ili proterivanje - merama koje bi ga primorale da se vrati ili ostane na teritoriji na kojoj bi mu život, fizički integritet ili sloboda bili ugroženi.

Dakle, zaštita od proterivanja prestaje ako dotična osoba počini ozbiljno nepolitičko krivično delo u zemlji azila nakon prijema ili ozbiljno naruši ciljeve Konvencije. Međutim, od izuzetne je važnosti da iako je odredba o zabrani proterivanja u nekoliko važnih aspekata šira od iste iz 1951, ona ipak ne uključuje izuzetak nacionalne bezbednosti poput onog koji se nalazi u njenom univerzalnom pandanu. Time ona proširuje zabranu proterivanja, ali je ne čini apsolutnom.

Na ovom mestu važno je pažnju skrenuti na činjenicu da se prema Konvenciji iz 1969. zabrana proterivanja primenjuje na „osobe“, dok se prema Konvenciji iz 1951. primenjuje samo na „izbeglice“: na ovaj način štite se i osobe koje još nisu dobile izbeglički status.

Konačno, odredba Konvencije iz 1969. o zabrani proterivanja primjenjuje se na granicama, dok Konvencija iz 1951. ne sadrži takvu eksplicitnu odredbu (iako većina država u praksi priznaje mogućnost traženja azila na samoj granici i unutar države).

U članu 2 nadalje se predviđa da se država članica može obratiti drugim državama sa afričkog kontinenta u slučaju poteškoća pri davanju azila, kako bi te članice preduzele odgovarajuće mere da olakšaju teret države članice koja azil daje. Pomenute mere jesu preseljenje, finansijska pomoć i podela političke odgovornosti, a u skladu sa resursima koje te države poseduju. U istom članu prepoznata je i privremena zaštita izbeglih lica. Ako ono nije dobilo pravo da boravi u zemlji u kojoj je azil tražilo, postoji mogućnost da mu se odobri privremeni boravak dok čeka na preseljenje.

PRAKSA PRIMENE AFRIČKE KONVENCIJE

Iako je OAU konvencija donešena u jednom turbulentnom periodu za afrički kontinent sa ciljem da se on lakše nosi sa takvim stanjem, ona nikada nije bila prevaziđena. Afrika se i dan-danas susreće sa jako specifičnim situacijama koje uslovljavaju ljude da beže iz svojih zemalja i stoga je ova Konvencija i dalje od velikog značaja. Negativnih primera zaista ima dosta i, kao i na zapadu, pojedine zemalje se opredeljuju za zatvaranje svojih granica i uvođenje sankcija za ilegalne migracije, sa tim što je sloboda kretanja u sklopu afričkog kontinenta dosta fluidnija. Ljudi mogu slobodno da cirkulišu iz jedne zemlje u drugu, a da to ne bude nužno ilegalno, dok je Evropa po tom pitanju zakonski dosta ograničena. Međutim, za razliku od situacije na evropskom kontinentu, u Africi po pitanju izbeglica preovlađuju dobri primeri, pogotovo ako se u obzir uzmu standard života i materijalni i novčani resursi, kao i pitanje rasta populacije i (pre)naseljenosti država. Primera radi, Etiopija vodi politiku “otvorenih vrata”, što znači da svoje granice drži otvorenim, kao i *out of camp* politiku po kojoj izbeglice mogu da se nastanjuju i izvan kampova i azilnih centara. Uganda takođe vodi politiku “otvorenih vrata”, a uz to ponekada izbeglicama daje i zemlje koje bi one mogle da obrađuju i tako se samostalno izdržavaju. Ove dve zemlje su među zemljama koje primaju najviše izbeglica na svetu. Paradoks leži u tome što su baš ove zemlje u isto vreme i jedne od najsiromašnijih zemalja sveta.

Još jedna stvar koju je afrički kontinent dobro uradio u praksi po pitanju rešavanja statusa izbeglica, a što se ne nalazi u tekstu Konvencije, jeste princip *prima facie*. On podrazumeva to da se izbeglički status prepoznaje po objektivnim elementima, gde je već jasno zašto je neko izbegao na osnovu objektivne situacije u njegovoj državi porekla. Taj princip nije uvek primenjiv, ali je jako koristan kada dođe do masovnog priliva izbeglica u jednu državu, a pogotovo tamo gde nije moguće dublje zalaziti u subjektivne elemente. To znatno ubrzava proces rešavanja izbegličkog statusa, koji inače može da traje i po nekoliko godina, dok za to vreme samo lice o kojem je reč živi u neizvesnosti i u konstantnom strahu da će biti poslato natrag u svoju državu porekla gde mu pretila opasnost od progona. Iz same dužine procesa rešavanja izbegličkog statusa proizilaze i mnogi drugi problemi, kao što je na primer to da se u periodu od godinu dana ili više lice već integrisalo u društvo države prijema i na neki način izgradilo novi život (naučilo jezik, ustalilo se na nekom poslovnom mestu, steklo prijatelje itd.), a da na kraju postoji mogućnost da mu priznavanje statusa i zahtev za azil budu odbijeni, pri čemu ne samo da postoji strah od proterivanja iz države prvog prijema i strah od progona u slučaju povratka u državu porekla, nego je to lice prisiljeno da negde drugde ponovo krene od nule. Princip *prima facie* primenjuje i sam UNHCR dugi niz godina, ali sa obzirom na to da rešavanje izbegličkog statusa zavisi od same države prijema, a da mu evropske države uglavnom nisu sklone, afrički kontinent se može i time delimično pohvaliti.

Specifičnosti Severne Afrike

Prema klasifikaciji Ujedinjenih Nacija, zemlje koje čine severnu Afriku su Alžir, Maroko, Libija, Egipat, Sudan, Tunis i Zapadna Sahara. Razlog zbog čega se ovaj region razlikuje od ostatka podsaharske Afrike je njegov kulturološki aspekt. Upravo zbog svog geografskog položaja, severna Afrika je pod jakim uticajem arapske i islamske kulture, stoga se o njoj češće govori zajedno sa zemljama koje obuhvataju Bliski istok (*MENA countries*), nego sa zemljama koje čine ostatak Afrike. Brojni istorijski faktori, kolonijalizam, ratovi i sukobi kao i „kršenje ljudskih prava stvaraju ozbiljne probleme koji se tiču izbeglica u različitim delovima Afrike”.¹⁰ Imajući u vidu

---

¹⁰ Solomon Ebobrah, “Sub-Regional Frameworks for the Protection of Asylum Seekers and Refugees in Africa: Bringing Relief Closer to Trouble Zones,” in *Regional Approaches to the Protection of Asylum Seekers*, 1st ed., 2014, 67.

kulturološke i identitetske raličnosti zemalja severne i podsaharske Afrike, u ovom delu rada ćemo pokušati da odgovorimo da li se i na koji način primenjuje Konvencija Organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi.

Što se tiče same konvencije, Alžir, Maroko i Sudan (kao i Južni Sudan) su ratifikovali konvenciju, dok su Libija i Egipat potpisnice konvencije, ali je nisu ratifikovali. Zapadna Sahara jedina nije potpisnica Konvencije. Iako je većina afričkih zemalja potpisnica kako Konvencije o statusu izbeglica, tako i Konvencije Organizacije afričkog jedinstva, čini se da je manjak institucionalnog i zakonodavnog okvira ono što negativno utiče na status izbeglica.¹¹ U narednom delu rada ćemo pokušati da odgovorimo da li se, i ukoliko da, na koji način Konvencija Organizacije afričkog jedinstva primenjuje u zemljama severne Afrike i kakav je zapravo status izbeglica u tom delu kontinenta.

Kriza u Libiji traje još od 2011. godine i po svemu sudeći, ne nazire joj se kraj. Na koji način to utiče na izbeglice? Jedan od problema sa kojima se izbeglice susreću u ovoj zemlji je taj što je domaće zakonodavstvo u koliziji sa međunarodnim pravom. U ovogodišnjem izveštaju OHCHR-a o ljudskim pravima u Libiji navodi se da zakon ove države predviđa deportaciju takozvanih „ilegalnih migranata“. Kako taj zakon ne pruža zaštitu određenim kategorijama migranata, izbeglice se tretiraju kao ilegalni migranti, te ne uživaju nikakvu zaštitu.¹² Kako dalje stoji u izveštaju, iako je Libija potpisnica OAU Konvencije, ona nije potpisnica Konvencije iz 1951. godine, kao ni njenog Dopunskog protokola, te samim tim nema funkcionalni sistem azila. Štaviše, dodatni problem predstavlja i to što libijska Vlada zvanično ne priznaje UNHCR, što samo još više otežava stvari kada je zaštita izbeglica u pitanju.¹³ Za one migrante koji nisu uspeali da dobiju zaštitu UNHCR-a u Libiji, jedina opcija je ili da se vrate u zemlju iz koje su pobešli, ili da okušaju svoju sreću i pokušaju da se domognu Evrope preko mora, što bi zapravo značilo da od dva zla treba da izaberu manje.

I Alžir primenjuje sličnu migracionu politiku. Uprkos tome što je potpisnik i UN i OAU Konvencije o zaštiti izbeglica, kao i Konvencije protiv mučenja, Alžir proteruje hiljade migranata

---

¹¹ Zachary A. Lomo, "The Struggle for Protection of the Rights of Refugees and IDPs in Africa: Making the Existing International Legal Regime Work," *Berkeley Journal of International Law* 18, no. 2 (2000), 275.

¹² OHCHR, "Nowhere but Back: Assisted Return, Reintegration and the Human Rights Protection of Migrants in Libya", 9.

¹³ *Ibid.*, 16.

sa svoje teritorije. Migranti navode da se državni organi nisu adekvatno odnosili prema njima, da su im oduzimali odeću, novac, telefone, da im je uskraćena medicinska pomoć, trudnicama nije pružena adekvatna nega, a čak se navodi da je bilo i hapšenja dece.¹⁴

O tome koliko su ratovi oblikovali izbegličku politiku govori i spor oko Zapadne Sahare. Nakon povlačenja Španaca, zemlja je podeljena tako da su dve trećine pripale Maroku, a jedna trećina Mauritaniji. Front Polisario se borio za nezavisnost protiv Maroka i imao je podršku Libije i Alžira. Nakon smrti Gadafija, Libija je prestala da pruža podršku, ali ne i Alžir.¹⁵ Kao posledica višegodišnjeg nerešenog konflikta, veliki broj naroda Sahravi se iz Zapadne Sahare sklonio u Alžir, gde i dan danas žive u nehumanim uslovima. Zaboravljena kriza, kako je mnogi nazivaju, uključuje više od 150.000 izbeglica smeštenih u pet kampova u pustinji na granici ove tri države. Kako *World Food Programme* (2022) navodi, 88% izbeglica ovog naroda se suočava sa prehrambenom nesigurnošću (*food insecurity*), a 52% žena pati od anemije. Iako alžirska vlast radi na poboljšanju kvaliteta života ovih izbeglica, obezbeđujući im sekundarno obrazovanje, pristup zdravstvenim uslugama, poboljšanje infrastrukture, oni i dalje većim delom zavise od humanitarne pomoći i NVO.¹⁶

Studije pokazuju da su „tokom poslednjih nekoliko godina, zemlje severne Afrike prestale da budu samo zemlje emigracije i da su sada na pomolu da postanu kako imigracione, tako i tranzitne zemlje za ekonomske migrante i izbeglice“.¹⁷ Zbog krize u Libiji, između februara i juna 2011. godine, oko milion izbeglica je potražilo utočište u Tunisu (530.000) i Egiptu (340.000), navodi se u istoimenom članku.¹⁸ Međutim, nemali broj izbeglica želi da napusti afrički kontinent i domogne se Evrope, pritom rizikujući sopstvene živote. Vlasti na tu situaciju ne gledaju blagonaklono i često postupaju suprotno međunarodnom pravu i Konvenciji o statusu izbeglica. U junu ove godine je oko 2000 migranata, od kojih su mnogi iz Sudana i iz Južnog Sudana, pokušalo da preko Maroka dođe do Španije, na šta su snage bezbednosti reagovalе suzavcem i batinama, što je rezultovalo smrću tridesetak ljudi i povredama desetina njih. Mnogi detalji incidenta i dalje nisu razjašnjeni, uprkos insistiranju UN, organizacija za ljudska prava i Afričke unije. Prema rečima

---

¹⁴ “Algeria: Migrants, Asylum Seekers Forced Out,” Human Rights Watch, 2020.

¹⁵ Federica Saini Fasanotti, “Will Western Sahara Trigger the next Crisis?”, 2022.

¹⁶ Gerardo Valladares, “Sahrawi Refugees Living in Algeria: The Forgotten Crisis”, 2021.

¹⁷ Paul Dourgnon and Hassene Kassar, “Refugees in and out North Africa: A Study of the Choucha Refugee Camp in Tunisia,” *European Journal of Public Health* 24 (2014): 6.

¹⁸ *Ibid.*, 10.

aktivista, čak i oni migranti koji uspeju da se domognu Španije su brzo vraćeni natrag, nemajući vremena da zatraže zaštitu, što je protivno međunarodnom pravu.¹⁹

Iz svega gorenavedenog se može zaključiti da i pored postojanja Konvencija Organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi, poštovanje prava izbeglica u ovom delu kontinenta, kao i u ostatku Afrike, nije na zadovoljavajućem nivou. Premda međunarodne organizacije i UNHCR čine sve što je u njihovoj moći da poboljšaju položaj izbeglica u ovom regionu, stalni građanski ratovi, nemiri, korumpirana vlast, nepoštovanje prava pogoršavaju životni standard, te ljudi masovno pokušavaju da zaštitu pronađu na drugim kontinentima i gde, ukoliko uopšte uspeju da do njih dođu, se takođe suočavaju sa brojnim izazovima.

DA LI SE PREDNOSTI KONVENCIJE ORGANIZACIJE AFRIČKOG JEDINSTVA O SPECIFIČNIM ASPEKTIMA PROBLEMA SVOJSTVENIM IZBEGLICAMA U AFRICI (1969.) MOGU PRIMENITI NA MEĐUNARODNOM PLANU ZAŠTITE IZBEGLICA?

Nakon 53 godine od usvajanja Konvencije organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi (1969.), u Africi, kako *Statista* (2022) navodi, ima preko 6 miliona izbeglica i tražilaca azila, koji su primorani da pređu međunarodne granice zbog faktora kao što su progon, teška kršenja ljudskih prava, nasilje i sukobi.

Ovim osobama je potrebno sklonište, hrana, medicinska pomoć, obrazovanje i sredstva za život, te je u tim izazovnim okolnostima Konvencija OAU o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi poslužila kao osnova za razvoj zakona i politika u većini afričkih zemalja.

Proširena definicija izbeglice u Konvenciji podržala je praksu država, regionalnih organizacija i međunarodnih institucija, informisala je o *prima facie* priznavanju izbeglica, pružila osnovu za

---

¹⁹ Emma Smith, "What's behind the Deaths at Morocco's Land Border with the EU?," *The New Humanitarian*, 2022.

politiku otvorenih vrata i, u ograničenoj meri, promovisala regionalnu solidarnost i podelu odgovornosti.²⁰

Visoki komesar za izbeglice Filippo Grandi je u svojoj izjavi na Svetski dan izbeglica 2019. godine veliku migrantsku i izbegličku krizu koja je okupirala svet nazvao „kriza solidarnosti“. To globalno pitanje pogodilo je i afričke zemlje. Rani entuzijazam koji je podstakao Konvenciju zamenili su ogorčenost, strah i oprezan pristup politici. Tada je smanjenje međunarodne podrške, zabrinutost za bezbednost i ekonomski pad igralo ulogu u primeni same Konvencije. Odgovornost za sprovođenje Konvencije o izbeglicama OAU iz 1969. je ostala na državama koje su članice Konvencije. Međutim, njihovi resursi i kapaciteti su bili ograničeni.

Neke od najmanje korišćenih i shvaćenih odredbi Konvencije su one o podeli odgovornosti (član II (4–5)). Princip „predvidive i pravične podele tereta i odgovornosti“ treba da bude jedan od najbitnijih principa primene Konvencije OAU na univerzalnom planu zaštite izbeglica. „Podela odgovornosti“ treba da služi kao sredstvo za poboljšanje zaštite izbeglica kroz finansijsku i materijalnu podršku kako bi se smanjio teret na nesrazmerno pogođene zemlje. Bitnu ulogu predstavlja i povećanje podrške zemljama kojima je najpre potrebno rešenje za pitanje izbeglica. To bi značajno moglo da podrži primenu člana II (4) Konvencije o izbeglicama OAU. Bitno je promovisati međunarodnu saradnju kroz specifične mehanizme koji imaju za cilj smanjenje tereta, kao što su, na primer, konferencije solidarnosti.²¹ Međutim, ovi mehanizmi su dobrovoljni, tako da zahtevaju kontinuirano zagovaranje i napor. Dovodeći nove aktere za pomoć oko reagovanja na izbeglice, kao što su razvojne organizacije, privatni sektor, međunarodne i regionalne finansijske institucije, pored lokalne vlade, agencija UN-a i civilnog društva, ovaj pristup je već doneo veliku finansijsku podršku, te ga se treba pridržavati.

Dobrovoljna repatrijacija je, takođe, jedna od najpoželjnijih metoda od strane država i predstavlja trajno i dugoročno rešenje za kretanje izbeglica. Princip dobrovoljnog povratka prepoznat je kao opcija u međunarodnoj konvenciji o statusu izbeglica (član 1), ali značajni detalji o pomenutom principu ne postoje ni u jednom članu te Konvencije. Detaljna obrada ovog principa predočava se u članu 5 Konvencije o izbeglicama

---

²⁰ T. Abebe, A. Abebe, M. Sharpe, “The 1969 OAU Refugee Convention at 50”, *Institute for Security Studies*, 2019, str. 5

²¹ T. Abebe, A. Abebe, M. Sharpe, “The 1969 OAU Refugee Convention at 50”, *Institute for Security Studies*, 2019, str. 11

Organizacije afričkog jedinstva iz 1969. godine. Posebno je naglašeno da povratak treba da bude „dobrovoljan“, te su tri osnovna uslova za povratak dobrovoljnost, sigurnost i održivost.²² Izbeglice mogu da se odluče za povratak zbog siromaštva u zemlji azila, zbog diskriminacije kojoj su tamo izložene ili pak zbog garancije da će im nove okolnosti u njihovoj zemlji porekla omogućiti da se vrate bez rizika, kao i to da vode normalan i miran život bez straha da će biti uznemiravani ili kažnjeni. Države, takođe, imaju obavezu da prihvate svoje građane koji ostvare svoje pravo na povratak. Za zemlje je veoma efikasno da obezbede da izbeglice i tražioci azila koji se vraćaju budu zaposleni bez diskriminacije, kako bi njihov povratak iskoristili za svoj ekonomski razvoj. Vrlo je važno osigurati da povratnici imaju pristup podršci koja im je potrebna u fizičkoj, socioekonomskoj i političkoj dimenziji. Osiguranje ne samo fizičke, već i ekonomske sigurnosti i pristupa pravnim uslugama u zemlji porekla igra glavnu ulogu u obezbeđivanju održivog povratka.²³ Prvo, promovišući poštovanje radnih prava izbeglica, podstiče se samodovoljnost izbeglica. Neke zemlje, na taj način, donose neophodne političke odluke u cilju poboljšanja socio-ekonomskih mogućnosti za izbeglice. Prednosti ovih inicijativa uključuju da izbeglice budu manje podložne opadanju nacionalne i međunarodne podrške. Drugo, ovaj pristup povećava doprinos izbeglica njihovim zemljama prijema, čime se promovise lokalna integracija izbeglica. Ovo može pomoći da se suprotstavi narativu o izbeglicama kao bezbednosnoj pretnji, o čemu su dokazi samo anegdotski. Naime, razvojne intervencije usmerene na zajednice zemlje prijema moraju biti transformativne, od koristi značajnom delu zajednice zemlje prijema. U nedostatku projekata koji bi dali vidljive rezultate, i najmanja prilika koja se pruža izbeglicama mogla bi biti pogrešno protumačena. Snažan naglasak na poboljšanju socio-ekonomskog uključivanja izbeglica u zemljama prijema podržava dobrovoljnu repatrijaciju. Činjenica da izbeglice mogu ostati aktivni članovi društva priprema ih da, po povratku, daju značajan doprinos zemljama porekla.

Kombinovanje humanitarne pomoći sa razvojnom pomoći primenjuje se da bi se postigla dugoročna rešenja za prisilno raseljavanje. Takođe, nastoji se da se priključe i zajednice zemalja prijema, tako da mogu napredovati zajedno sa izbeglicama kroz poboljšane izvore za život. UNHCR je 1996. godine uveo doktrinu repatrijacije, skrećući pažnju na ograničenja koja mogu

---

²² S. Buz. S. Korç, “MÜLTECİLERE YÖNELİK KALICI ÇÖZÜMLERDEN BİRİ OLARAK GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2021, str. 224

²³ U. Dadush, “The Economic Effects of Refugee Return and Policy Implications”, *Policy Paper*, 2017.

nastati u slučaju prisilne repatrijacije. Odigrao je glavnu ulogu u tome da povratak postane održiv i trajan proces.

Sve prednosti Konvencije organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi mogle bi da se iskoriste na univerzalnom planu stvaranjem sistema reagovanja koji bi odgovarao u različitim situacijama i koji bi bio sveobuhvatan, predvidljiv i održiv, koji bi mogao da omogući brzu i dobro organizovanu reakciju u smislu mera za prijem i prihvatanje izbeglica, podršku trenutnim i tekućim potrebama izbeglica (zaštita, zdravlje, obrazovanje), međunarodnu saradnju, podelu tereta, pomoć nacionalnim i lokalnim institucijama i zajednicama koje primaju izbeglice i stvaranje mogućnosti za dugoročna rešenja.

ZAKLJUČAK

Istraživanje pokazuje da je Konvencija organizacije afričkog jedinstva o specifičnim aspektima problema svojstvenim izbeglicama u Africi donela nove koncepte čiji su efekti zabeleženi kako u Africi, tako i drugde. Najvažniji od njih su na pravnom nivou i uključuju uticaj na domaće izbegličko pravo, kao i proširenu definiciju izbeglice koja je pružila osnovu za politiku “otvorenih vrata”. Dok se evropske zemlje opredeljuju za zatvaranje granica bez obzira na njihove jače materijalne resurse, siromašnije države poput Etiopije otvaraju mogućnost da se izbeglice nastanjuju i izvan kampova i azilnih centara. Zahvaljujući gorenavedenim, brojnim prednostima ove Konvencije čiji je cilj pronalaženje načina da se muke i patnje izbeglica ublaže, kako bi unapredili i poboljšali njihov standard života, zaključujemo da bi bolju primenu Konvencije i ispunjenje samog cilja Konvencije, mogle ostvariti političke akcije kao što su međunarodna saradnja i jačanje solidarnosti.

IN WHAT WAY CAN REFUGEE PROTECTION AT THE UNIVERSAL LEVEL BE IMPROVED BEARING IN MIND THE EXPERIENCE OF REFUGEE PROTECTION ON THE AFRICAN CONTINENT?

SUMMARY

OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa is adopted in 1969 aiming to regulate the refugee status on this continent additionally. Having in mind that the 1951 Refugee Convention is Eurocentric to some extent, the creators of the OAU Convention presumed that adopting a convention like this one, focusing on specific problems related to African refugees, would facilitate, and improve the refugee status on this continent. Referring to the existing works on refugees, articles, UN reports, as well as the Convention itself, the aim of this research paper is to present whether and in what way the Convention is implemented, thus how refugee protection, based on the Convention, can be improved on the global scale. Although refugee protection is concerning in the larger part of the continent and the OAU Convention is not implemented, research has shown that some African countries, though facing poverty, resource, food, and water scarcity themselves, still pursue the “open door” policy. Therefore, European countries, who have a much better standard of living than African countries and who nonetheless close their borders, could learn a lot from the “open door” policy and other positive practices of some African countries.

Keywords: Africa, refugees, the OAU Convention, protection, the Refugee Convention

LITERATURA

1. Calvocoressi P. ,(2001), *World politics since 1945-2000*, Pearson Longman, London
2. Ebobrah, S. T. (2014). Sub-regional Frameworks for the Protection of Asylum Seekers and Refugees in Africa: Bringing Relief Closer to Trouble Zones. In *Regional Approaches to the Protection of Asylum Seekers* (1st ed.). <https://doi.org/10.4324/9781315604398-4>
3. Iliffe J., (2007) *Africans: The History of a Continent*, Cambridge University Press, Cambridge
4. Stojanović D. ,(2015) *Rađanje Globalnog Sveta 1880-2015, XX vek : Udruženje za društvenu istoriju*, Beograd
5. Zolberg A.R., Shurke A., Aguayo S.,(1989) *Escape from Violence, Conflict, and the Refugee Crisis in the Developing World*, Oxford University Press, New York
6. Abass Ademola, Ippolito Francesca, *Regional Approaches to the Protection of Asylum Seekers, An International Legal Perspective*, Ashgate Publishing Limited, (2014), 19-87
7. Lomo, Z. A. (2000). The Struggle for Protection of the Rights of Refugees and IDPs in Africa: Making the Existing International Legal Regime Work. *Berkeley Journal of International Law*. <https://doi.org/10.15779/Z382P91>
8. Algeria: Migrants, Asylum Seekers Forced Out. (2020, October 28). *Human Rights Watch*, dostupno na: <https://www.hrw.org/news/2020/10/09/algeria-migrants-asylum-seekers-forced-out>
9. Dourgnon, & Kassar. (2014). Refugees in and out North Africa: a study of the Choucha refugee camp in Tunisia. *European Journal of Public Health*, 24, dostupno na: <https://doi.org/10.1093/eurpub/cku098>
10. Office of the High Commissioner for Human Rights [OHCHR]. (2022). *Nowhere but back: Assisted return, reintegration and the human rights protection of migrants in Libya*, dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/documents/reports/nowhere-back-assisted-return-reintegration-and-human-rights-protection-migrants>
11. Saini Fasanotti, F. (2022, November 9). Will Western Sahara trigger the next crisis? *GIS Reports*, dostupno na: <https://www.gisreportsonline.com/r/western-sahara-algeria-morocco/>
12. Smith, E. (2022, September 8). *What's behind the deaths at Morocco's land border with the EU?* The New Humanitarian, dostupno na: <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2022/09/08/Migrant-crisis-Morocco-Spain-border>
13. South African History Online (Saho), *Pan- Africanism*,(2021), par. 1, dostupno na: <https://www.sahistory.org.za/article/pan-africanism>

14. South African History Online (Saho), *Organisation of African Unity (OAU)*, (2019), dostupno na: <https://www.sahistory.org.za/article/organisation-african-unity-oau>

15. Valladares, G. (2021, April 26). Sahrawi Refugees Living in Algeria: The Forgotten Crisis. *The Borgen Project*, dostupno na: <https://borgenproject.org/sahrawi-refugees-living-in-algeria>